

АНОТАЦІЯ

Левицький М. О. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав військовослужбовців. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021.

Дисертацію присвячено визначенню специфіки правового регулювання цивільних відносин за участю військовослужбовців, правової природи особистих немайнових прав військовослужбовців та особливостей їх цивільно-правового захисту.

Розмежовано поняття «захист цивільних прав» та «цивільно-правовий захист». Захист цивільних прав – найбільш широке поняття, яке включає в себе застосування заходів захисту, передбачених актами законодавства або договором, зокрема заходів кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правовий захист цивільних прав означає застосування заходів захисту, встановлених лише актами цивільного законодавства або цивільно-правовим договором, зокрема заходів цивільно-правової відповідальності. Тобто захист цивільних прав є збірним поняттям, що включає можливість застосування захистів кримінально-правового, адміністративно-правового, дисциплінарно-правового та цивільно-правового характеру.

Право на цивільно-правовий захист виникає у особи у випадках, передбачених ч. 1 ст. 15 ЦК України: у разі порушення, невизнання або оспорювання цивільного права, так і у випадках зловживання правом, наявності небезпеки життю та здоров'ю фізичної особи (ст. 282 ЦК України), створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи (ст. ст. 1163–1165 ЦК України).

До основних елементів цивільно-правового захисту віднесено: 1) об'єкт захисту; 2) суб'єкт захисту; 3) форми захисту; 4) способи захисту.

Об'єктом цивільно-правового захисту є особисті немайнові та майнові права й інтереси.

Суб'єктом захисту є правоволоділець-військовослужбовець. При цьому правовий статус правоволодільца визначає специфіку цивільно-правового захисту. У статтях 1 і 2 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» закріплено гарантію володіння військовослужбовцями усіх прав та свобод людини та громадянина, а також гарантії цих прав і свобод, що закріплені в Конституції України та законах України. Однак військовослужбовці користуються такими правами та свободами із врахуванням особливого характеру військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни.

Захист особистих немайнових прав військовослужбовців здійснюється у певній формі (юрисдикційній та неюрисдикційній), тобто за допомогою організаційних заходів, що спричиняють певні юридичні наслідки.

Захист у юрисдикційній формі здійснюється шляхом звернення військовослужбовців до таких органів та осіб: 1) суду (загальних судів, Конституційного суду України, Європейського суду з прав людини); 2) Президента України; 3) органів державної влади, органів влади АРК; 4) органів місцевого самоврядування; 5) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зокрема його представника у справах захисту прав військовослужбовців; 6) громадських організацій; 7) міжнародних організацій, зокрема військовослужбовці можуть довести до відома політичних органів ОБСЄ про існуючі порушення прав людини для здійснення цієї організацією заходів для їх захисту та усунення подальших таких порушень; 8) посадових осіб та органів військового управління, органів управління Служби правопорядку; 9) консиліатора у порядку альтернативного вирішення спорів (далі – АВС). Зроблено висновок про те, що нотаріус не вчиняє заходів для захисту особистих немайнових прав військовослужбовців, що пояснюється немайновою природою цих прав.

У неюрисдикційній формі здійснюється захист цивільних прав військовослужбовців такими чином: 1) переговори (АВС); 2) експертне встановлення обставин справи (АВС); 3) самозахист.

Зроблено висновок про те, що застосування АВС як форми захисту особистих немайнових прав військовослужбовців має особливе значення. Вона дозволяє забезпечити конфіденційність інформації, вирішити спори, які за своєю природою виходять за межі права чи мають міжгалузевий правовий характер, а також за умови наявних триваючих правовідносин між учасниками спору, оскільки військовослужбовець продовжує виконувати свій військовий обов'язок.

Обґрунтовано необхідність відновлення діяльності військових судів, які повинні розглядати не лише кримінальні й адміністративні справи, а й цивільні. Обов'язкове наділення військових судів повноваженнями щодо розгляду цивільних справ зумовлено такими чинниками:

1) розгляд справ за участю військовослужбовців вимагає володіння суддями спеціальним знанням військового законодавства, а також обізнаності специфіки виконання військовослужбовцями обов'язків та несення військової служби; 2) кількість порушень цивільних прав та інтересів військовослужбовців щороку зростає; 3) правовий статус військовослужбовців зумовлює застосування спеціальних способів захисту їх цивільних прав; 4) цивільне правопорушення за участю військовослужбовця наділене спеціальними ознаками; 5) цивільна протиправність як правило пов'язана з кримінальною, адміністративною, дисциплінарною протиправністю військовослужбовців; 6) цивільна правомірність у поведінці військовослужбовців визначається спеціальними ознаками.

Розвиток правового регулювання самозахисту має особливе значення для цивільних правовідносин за участю військовослужбовців. Для повноцінної і ефективної реалізації законних прав військовослужбовцю необхідно самому їх захищати від різноманітних порушень, своєчасно інформувати командирів (начальників) про свої наміри і самостійно використовувати наявні правові способи самозахисту.

Самозахист є неюрисдикційною формою захисту особистих немайнових прав військовослужбовців, що позначає вчинення військовослужбовцем односторонніх дій або бездіяльності, передбачених актами законодавства, спрямованих на захист належних йому особистих немайнових прав або прав іншої особи для відвернення реальної загрози їх порушення, які залежать від об'єкта та змісту охоронюваного законом права, здійснення яких є правом для військовослужбовців, а в окремих випадках обов'язком.

Для кожної форми захисту особистих немайнових прав військовослужбовців виділено способи захисту цивільних прав. Залежно від бажаного результату способи захисту особистих немайнових прав військовослужбовців охарактеризовано за таким поділом: 1) способи захисту, що дозволяють попередити чи припинити порушення, оспорення, невизнання особистого немайнового права; 2) способи захисту, що дозволяють відновити порушене право; 3) способи захисту, що дозволяють відшкодувати понесені потерпілою особою майнові втрати; 4) способи захисту, спрямовані на компенсацію душевних страждань потерпілого-фізичної особи.

Встановлено, що для військовослужбовців здійснення цивільно-правового захисту може бути як правом, так і в окремих випадках обов'язком. Виокремлено підстави виникнення для військовослужбовців обов'язку здійснити цивільно-правовий захист: а) зловживання командиром (начальником) своїми військовими правами, наприклад, у разі віддання кримінально-протиправного наказу, прийняття рішень чи доручень, якщо вони суперечать Закону України «Про запобігання корупції»; б) наявність небезпеки життю та здоров'ю фізичної особи, наприклад, у разі вчинення дій у стані крайньої необхідності; в) створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи, наприклад, у разі вчинення дій у стані необхідної оборони.

Для військовослужбовця честь та гідність має особливе значення, оскільки вони позначають його чисту совість, повагу, благородні поступки, великі справи, відвагу, здатність віддати життя за Вітчизну та її народ. Для захисту свого права на честь та гідність військовослужбовець має право

застосувати загальні та спеціальні цивільно-правові способи захисту. До спеціальних способів захисту віднесено вимоги про спростування недостовірної інформації (ст. 277 ЦК України) та заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК України).

Встановлено, що право військовослужбовців на свободу пересування по території України може бути обмежено за вказівкою нормативно-правового акту (встановлюється для військовослужбовців, які проходять строкову військову службу та курсантів військово-навчальних закладів) та рішенням командира (начальника). Застосування таких правил залежить від території переміщення військовослужбовця: по території військової частини (військо-навчального закладу), поза розташуванням військової частини в межах гарнізону, за межами гарнізону. Виїзд військовослужбовця за кордон з України може бути обмежено рішенням командира (начальника) у випадках, передбачених законом. При цьому виїзд військовослужбовця за межі гарнізону та за кордон з України завжди обтяжено необхідністю одержання дозволу від командира (начальника). При цьому виїзд військовослужбовця за кордон з України може бути здійснено лише у разі відбуття у відпустку або відрядження.

Зроблено висновок, що встановлені обмеження та обтяження у здійсненні військовослужбовцем права на свободу пересування повністю виправдані та доцільні. На таку категорію фізичних осіб покладається виконання найважливішої функції держави в інтересах усього Українського народу – «оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності» (ст. 17 Конституції України).

Виявлено, що місце проживання військовослужбовців-жінок дещо по-іншому визначається порівняно із місцем проживання військовослужбовців-чоловіків. Якщо жінки проходять військову службу за контрактом, то вони розміщуються в окремих службових жилих приміщеннях. А якщо жінки проходять військову службу на посаді курсанта, то в окремих гуртожитках (спальних приміщеннях). Такий підхід свідчить про гендерну нерівність між чоловіками і жінками у визначенні їх місця проживання у разі проходження військової служби – наявну дискримінацію щодо жінок.

Запропоновано закріпити у нормативно-правових актах однаковий порядок визначення місця проживання військовослужбовців – чоловіків і жінок, що буде відповідати міжнародним і конституційним вимогам щодо рівності та справедливості за ознакою статі. При цьому проживання у змішаних казармах, кораблях, гуртожитках є повністю допустимим, незважаючи на фізіологічні відмінності між чоловіками та жінками.

Зроблено висновок про те, що спеціальний статус військовослужбовців, зумовлений проходженням військової служби, спричиняє особливості виявлення їх індивідуалізації та законодавчим закріпленням низки обмежень щодо здійснення цього права.

Військовослужбовці обмежені у праві використовувати свою індивідуальність щодо свого зовнішнього вигляду та манери поведінки: 1) зобов'язані носити військову форму одягу, знаки розрізнення; 2) заборонено використання навушників від електронних пристроїв, носіння в карманах окремих предметів та рюкзаків на плечах, що своїми шлейками закривають пагони; 3) носіння бороди дозволяється лише у випадках, передбачених військовим законодавством.

На сьогодні у законодавстві відсутня заборона щодо можливості військовослужбовців мати татуювання. Запропоновано в окремих випадках в інтересах військовослужбовця та несення військової служби його обмежити у такому праві.

Право на ім'я військовослужбовця включає, крім прізвища, власного імені, по батькові, також вказівку на військове звання. Військовослужбовці індивідуалізують себе поміж інших військовослужбовців через псевдонім, що показує його світогляд, уподобання, звички, соціальний статус, територіальне й етнічне походження.

Встановлено, що військовослужбовець як фізична особа має право на фізичну недоторканість, що полягає зокрема у визначенні долі свого тіла та його частин після смерті шляхом надання згоди чи незгоди бути похованим у певному місці, за певними звичаями, на проведення патолого-анатомічного розтину, вилучення органів (тканин) тіла. Зроблено висновок, що виконання

розпорядження військовослужбовця щодо місця поховання та за певними звичаями обмежено у таких випадках: смерті від особливо небезпечних інфекцій, наявність сильно виражених гnilісних змін трупа, смерті внаслідок учинення ними злочину. Також розпорядження військовослужбовця не виконується щодо заборони проведення патолого-анатомічного (судово-медичного) дослідження та бальзамування тіла.

Зроблено висновок про те, що для недопущення випадків порушення прав військовослужбовців потрібно забезпечити дотримання військової дисципліни, належне виконання військових обов'язків (зокрема командиром), виховання військовослужбовців у дусі поваги один до одного, систематичний моніторинг місць несення військової служби та позбавлення волі, а також інформування про права військовослужбовців та порядок і способи їх захисту у разі порушення.

Ключові слова: військовослужбовець, командир (начальник), особисті немайнові права, захист, цивільно-правовий захист, форма захисту, способи захисту, самозахист, право на свободу, право на ім'я, право на фізичну недоторканість, право на честь, право на гідність, право на поховання, порушення, невизнання, оспорювання, зловживання правом, небезпека, створення загрози, цивільно-правова відповідальність, відшкодування шкоди.

SUMMARY

Levytskyi M.O. Civil Protection of Personal Non-Property Rights of Servicemen. – Qualifying scientific paper, manuscript copyright.

The dissertation on obtaining a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law of the Khmelnytskyi Oblast Council, Khmelnytskyi, 2021.

The dissertation is devoted to the definition of the specifics of legal regulation of civil relations involving servicemen, the legal nature of personal non-property rights of servicemen and the peculiarities of their civil protection.

The concepts of “protection of civil rights” and “civil protection” are distinguished. Protection of civil rights is the broadest concept, which includes the application of protection measures provided by instruments of legislation or a contract, including measures of criminal, administrative, disciplinary, civil responsibility. Civil protection of civil rights means the application of protection measures established only by the acts of civil legislation or a civil contract, in particular measures of civil responsibility. That is, the protection of civil rights is a collective concept, which includes the possibility of applying protections of criminal law, administrative law, disciplinary law and civil law.

The right to civil protection arises in a person in the cases provided for in Part 1 of Article 15 of the Civil Code of Ukraine: in case of violation, non-recognition or challenge of civic rights, and in cases of abuse of rights, danger to life and health of an individual (Article 282 of the Civil Code of Ukraine), threat to life, health, property of an individual or property of a legal entity (Articles 1163-1165 of the Civil Code of Ukraine).

The main elements of civil protection include: 1) the object of protection; 2) the subject of protection; 3) forms of protection; 4) methods of protection.

The object of civil protection is personal non-property and property rights and interests.

The subject of protection is the right holder serviceman. In this case, the right holder’s legal status is determined by the specifics of civil protection. Articles 1 and 2 of the Law of Ukraine “On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families” enshrine a guarantee of possession by servicemen of all human and civil rights and freedoms, as well as guarantees of these rights and freedoms enshrined in the Constitution and the laws of Ukraine. However, servicemen enjoy such rights and freedoms, taking into account the special nature of military service, which is related to the defence of the Homeland.

The protection of personal non-property rights of servicemen is carried out in a certain form (jurisdictional and non-jurisdictional), i. e. through organizational measures that cause certain legal consequences.

Protection in the jurisdictional form is carried out by appealing to the following bodies and persons: 1) the court (general courts, the Constitutional Court of Ukraine, the European Court of Human Rights); 2) the President of Ukraine; 3) public authorities, authorities of the ARC; 4) organs of local self-government; 5) the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights, in particular his representative for the protection of the rights of servicemen; 6) public organizations; 7) international organizations, in particular servicemen, may notify the OSCE political bodies of existing human rights violations in order for the organization to take measures to protect them and eliminate further such violations; 8) officials and bodies of military administration, administrating authorities of the Law and Order Service; 9) the conciliator in the order of alternative dispute resolution (hereinafter referred to as – ADR). It is concluded that the notary does not take measures to protect the personal non-property rights of servicemen, which is explained by the non-property nature of these rights.

The civil rights of servicemen are protected as follows in a non-jurisdictional form: 1) negotiations (ADR); 2) expert establishment of the circumstances of the case (ADR); 3) self-help.

It is concluded that the use of the ADR as a form of protection of personal non-property rights of servicemen is of particular importance. It allows for the confidentiality of information, the resolution of disputes that are inherently are beyond the law or are inter-sectoral in terms of their legal nature, and pursuant to the ongoing legal relationship between the parties to the dispute, as the serviceman continues to perform his military duty.

The necessity of resumption of military courts activities, which should consider not only criminal and administrative cases, but also civil ones, is substantiated. Mandatory empowerment of military courts to hear civil cases is due to the following factors:

1) consideration of cases involving servicemen requires judges to have special knowledge of military legislation, as well as knowledge of the specifics of the performance of duties by servicemen and their military service; 2) the number of violations of civil rights and interests of servicemen is growing every year; 3) the

legal status of servicemen determines the use of special methods of their civil rights protection; 4) civil offense involving a serviceman is endowed with special features; 5) civil wrongfulness is usually associated with criminal, administrative, disciplinary wrongfulness of servicemen; 6) civil legitimacy in the behaviour of servicemen is determined by special features.

The development of legal regulation of self-help is of particular importance for civil relations involving servicemen. The serviceman needs to protect legal rights from various violations themselves for their full and effective realization, to inform commanders (chiefs) about the intentions without undue delay and to independently use available legal ways of self-help.

Self-help is a non-judicial form of protection of personal non-property rights of servicemen, which means the commission of unilateral actions or inactivity by a serviceman, provided by instruments of legislation aimed at protecting his personal non-property rights or the rights of another person to prevent the real threat to their violation which depend on the object and content of the right protected by law, the exercise of which is a right for servicemen, and in some cases an obligation.

Methods of protection of civil rights are identified for each form of protection of personal non-property rights of servicemen. Depending on the desired result, the methods of protection of personal non-property rights of servicemen are characterized by the following division: 1) methods of protection that allow prevention or stop of violations, challenges, non-recognition of personal non-property rights; 2) methods of protection that allow restoration of the violated right; 3) methods of protection that allow compensation of the property losses incurred by the victim; 4) methods of protection aimed at compensating for the mental suffering of the victim-individual.

It has been established that the exercise of civil protection can be both a right and in some cases an obligation for servicemen. The grounds for the creation of obligation to exercise civil protection for servicemen are singled out: a) abuse by the commander (chief) of his military rights, for example, in the case of issuing a criminal order, making decisions or instructions, if they contradict the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”; b) the presence of danger to life and health

of an individual, for example, in the case of actions in a state of extreme necessity;
c) creating a threat to life, health, property of an individual or property of a legal entity, for example, in the case of actions in a state of justifiable defence.

Honour and dignity are of special importance for a serviceman, as they signify his clear conscience, respect, fine gestures, great deeds, courage, ability to give his life for the Homeland and its people. The serviceman has the right to use general and special methods of civil protection to protect his right to honour and dignity. Special methods of protection include requirements to refute inaccurate information (Article 277 of the Civil Code of Ukraine) and the prohibition of dissemination of information that violates personal non-property rights (Article 278 of the Civil Code of Ukraine).

It is established that the right of servicemen to freedom of movement on the territory of Ukraine may be restricted by a regulatory legal act (established for servicemen in the active military service and for the cadets of military educational institutions) and by a decision of the commander (chief). The application of such rules depends on the territory of the serviceman's movement: on the territory of the military unit (military educational institution), outside the location of the military unit within the garrison, outside the garrison. The departure of the serviceman abroad from Ukraine may be restricted by a decision of the commander (chief) in cases provided by the law. At the same time, the departure of the serviceman outside the garrison and abroad from Ukraine is always burdened by the need to obtain permission from the commander (chief). Therewith, the serviceman's departure abroad from Ukraine can be carried out only in case of going on vacation or business trip.

It is concluded that the established restrictions and burdens in the exercise of the right to freedom of movement by a serviceman are fully justified and expedient. This category of individuals is entrusted with the performance of the most important function of the state in the interests of the entire Ukrainian people i. e. "defence of Ukraine, protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability" (Article 17 of the Constitution of Ukraine).

It was found that the place of residence of servicewomen is determined somewhat differently compared to the place of residence of servicemen. If women perform military service under a contract, they are housed in separate service accommodation. Moreover, if women serve in the military on a cadet's position, then they are accommodated in separate dormitories (sleeping quarters). This approach demonstrates gender inequality between men and women in determining their place of residence in the case of military service i. e. existing discrimination against women.

It is proposed to enshrine in regulatory legal acts the same procedure for determining the place of residence for servicemen and servicewomen, which will meet international and constitutional requirements for equality and reasonableness on the grounds of gender. At the same time, living in mixed barracks, ships, dormitories is completely acceptable, despite the physiological differences between men and women.

It is concluded that the special status of servicemen, due to military service, causes the peculiarities of identifying their individualization and the legislative enshrinement of a number of restrictions on the exercise of this right.

Servicemen are restricted in the right to use their individuality in terms of their appearance and manner of behaviour: 1) they are obliged to wear military uniform, insignia; 2) it is forbidden to use headphones from electronic devices, to carry separate subjects in pockets and use backpacks on the shoulders covering shoulder boards with the straps; 3) wearing a beard is allowed only in cases provided by the military legislation.

Today, the law does not prohibit servicemen from having tattoos. It is proposed to limit servicemen in this right depending on individual cases in their interests and the interests of the military service.

The right to a serviceman's name includes, in addition to the surname, first name, patronymic also an indication of a military rank. Servicemen individualize themselves among other servicemen through a pseudonym that shows their worldview, preferences, habits, social status, territorial and ethnic origin.

It is established that a serviceman as an individual has the right to physical inviolability, which consists in determining the fate of his body and its parts after death by agreeing or disagreeing to be buried in a certain place, according to certain customs, for pathological and anatomical autopsy, removal of organs (tissues) of the body. It is concluded that the execution of a serviceman's instruction regarding the place of burial and according to certain customs is limited in the following cases: death from particularly dangerous infections, the presence of severe putrefactive changes in the corpse, death due to a crime. Also, the instruction of the serviceman is not executed regarding the ban on conducting pathological-anatomical (forensic-medical) examination and embalming of the body.

It is concluded that in order to prevent violations of the rights of servicemen, it is necessary to ensure compliance with military discipline, proper performance of military duties (including the commander), education of servicemen in the spirit of respect for each other, systematic monitoring of the places of military service and imprisonment, and informing about the rights of servicemen and the procedure and methods of their protection in case of violation.

Key words: *serviceman, commander (chief), personal non-property rights, protection, civil protection, form of protection, methods of protection, self-help, right to freedom, right to name, right to physical integrity, right to honour, right to dignity, right to burial, violation, non-recognition, challenge, abuse of rights, danger, creating threats, civil responsibility, compensation of damage.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гринько С. Д., Левицький М. О. Особисті немайнові права військовослужбовців. *Військове право : підручник* / За ред. І. М. Коропатніка, І. М. Шопіної. К. : Алерта, 2019. С. 268–301.
2. Левицький М. О. Право військовослужбовців на свободу пересування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 1. С. 79–82.
3. Левицький М. О. Право військовослужбовців на свободу місця проживання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 2. Т. 1. С. 57–61.
4. Левицький М. О. Право військовослужбовців на честь та гідність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 42. Том 1. С. 82–86.
5. Левицький М. О. Особисті немайнові права військовослужбовців, що забезпечують їх індивідуалізацію. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 1. С. 162–167.
6. Левицький М. О. Право військовослужбовців на фізичну недоторканість після смерті. *Від римського приватного права до IT права : мат. міжнар. наук-практич. конф. «Римське право і сучасність»* (м. Одеса, 19 травня, 2018 року). / за заг. ред. д.ю.н., проф. О.І. Харитонова, к.ю.н., доцента К.Г. Некіт. Одеса : Фенікс, 2018. С. 144–147.
7. Левицький М. О. Особливості здійснення військовослужбовцями права на виїзд з України. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Сімнадцяті осінні юридичні»* (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року) : у 2-х част. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. Частина друга. С. 63–65.
8. Левицький М. О. Право курсантів військових навчальних закладів на свободу місця проживання. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації»* (м. Хмельницький, 17 травня 2019 року) : у 2-х част. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. Частина 1. С. 278–283.
9. Левицький М. О. Право на особисту свободу та особисту недоторканість як особисте немайнове право фізичної особи. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Вісімнадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 25 жовтня 2019 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2019. С. 271–273.